HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 8 Ağustos 1938 Sayı : 82

TAŞBEBEK EFSANESİ

Taşbebek efsanesi, halk arasında yıllardan beri yaşayan, çok gözler yaşartan ulusal bir efsanedir. Bu efsane o kadar yaygın, hele o kadar içte kalmıştır ki, onun:

«Ak taş diye belediğim
Seni haktan dilediğim
Ak tülbende doladığım
Mevlâm sana bir can versin»

bendile başlıyan uzun ninnisinin birkaç parçasını bilmiyen bir Anadolu kadını hemen yok gibidir.

Bu efsane konusu itibarile esas şeklini kaybetmemiş isede ninnisi, türlü yerlere ait elde ettiğim metinlere göre, az çok değişiklik göstermektedir. Taşbebek efsanesinin esası şudur:

Vaktile bir karı koca varmış. Bunların hiç çocuğu olmuyormuş. Henüz beş yıllık taze bir gelin olan kadını, bu vaziyet çok içlendiriyormuş. Tenha köşelerde ağlıyor, Tanrıdan ona bir çocuk vermesini diliyormuş. Kadın gibi kocası da çocuk için dileklerde bulunuyormuş. Fakat yıllar geçiyor yine çocukları olmuyormuş. Bir gün kocası, karısına evleneceğini söylemiş. Kadının bu söz karşısında acısı bütün bütün artmış, boynu bükülmüş. Ne yapayım evlen, demiş. Adam biraz sonra evlenmiş, başka bir ev kurmuş, başka bir yuva donatmış. Derin bir iç sızısı, aci bir kimsesizlik ile yüreği çarpan kadın düşünmüş taşınmış, kurda kuşa can veren Tanrısından umudunu kesmemiş. Bir gün bir ustaya giderek kendisine bir Taş bebek yapmasını söylemiş. Adam, bebeği yapmış ve kadına vermiş. Kadın bebeği alarak evine dönmüş. Evde bu bebeği bir çocuk gibi kundağa beleyerek bir beşiğe yatırmış. O gece sabahlera kadar beşik içindeki Taşbebeği sallıya sallıya ninni söylemiş. Söylemiş, söylemiş, hıçkıra, hıçkıra ağlamış. Tanrısına yalvarmış, erenler ve ev-

livalardan istiane etmiş. Tanrı yanında kadının dileği tutulmuş, Taş bebek canlanmış.

Sabah olmuş, kadın sevinç içinde kocasına haber salmış. Kocası gelmiş, çocuğu görmüş. Tanrıya hamdetmiş, ocak şenlenmiş, kadın muradına ermiş, adam evine dönmüş, öteki karısını boşlamamış, ona da ölünceye kadar bakmış. (*)

İşte, bizim dinleyip tesbit edebildiğimiz Anadoludaki Taşbebek masalının ana çizgileri bundan ibarettir. Masalın ninnisine gelince: bu ninninin elimizde uzun ve kısa bendlerden mürekkep türlü şekilleri vardır. Fakat bütün bu parçaları yakım bakımından iki nokta etrafında birleştirip toplamak mümkündür. Bunlardan biri, en yaygını islâmî bir renk taşıyanı, öteki de yersel bir şekil gösterenidir. Burada şu kısa satırlara, bu iki şekilden birkaç örnek ilâve etmekle iktifa ediyoruz.

Ak taş diye belediğim ninni
Seni haktan dilediğim »
Ak tülbende doladığım »
Mevlâm sana bir can versin »

***

Beşiğe beledim taşı ninni
Akıttım gözümden yeşı „
Ulaş ya Bilâlı Habeşi „
O da sana himmet etsin „

***

Gök yüzünde olur ülker ninni
Yüreciğim yanıp tüter »
Konyadaki Molla Hünkâr »
O da sana himmet etsin »

***

Bu dünyada çoktur veli ninni
Cümlesine dedik beli „
Tanrının arslanı Ali „
Haydar sana himmet etsin „

***

Aşık olmuş Ziycan Esman ninni
Haktan umudumu kesmen »
Kuranı cemeden Osman »
Zinnûr sana himmet etsin »

***

Gök yüzünde yıldız şakır ninni
Mevlâm seni verdi şükür »
Yetiş ya Hazreti Ebubekir »
Sıddık sana himmet etsin »

***

Gök yüzünpe olur seyran ninni
Oldum cemaline hayran »
Engürü'de Hacı Bayram »
O da sana himmet etsin »

***

Yoldan geçen yolcu kardeş ninni
İkimiz de yaslandık taş „
Kırşehirde Hacı Bektaş „
O da sana himmet etsin „

***

[*] Bay Ali Vahid, Halk Bilgisi Haberleri (Sayı. 16, Şubat 1931) Mecmuasında « Bolu'da çocuk bakımı »adı altında neşrettiği bir makalede, bu efsanenin Türkistan'a ait bir varyantini kaydetmektedir. Aşağı yukarı birbirinin aynı olan bu efsane de gösteriyor ki, Taşbebek masalı bütün Türklerde müşterektir.

Taşbebeğe çaldım bunu ninni
Mevlâm sana versin canı »
Şad eyleye Sultanım beni »
Emzireyim körpem seni »

*
* *

Tütünler (*) çıkar kaba ninni
Devriş olan giyer aba »
Osmancıkta koyun baba »
O da sana himmet etsin »

Elime alsam kelebi (**) ninni
Dolaşsam Şamı Halebi »
Çorumda elvan Çelebi »
O da sana himmet etsin »

*
* *

Taşbebek beşikten bakar ninni
Ilgın ılgın südüm akar „
İnşallah ocağım yakar „
Mevlâm sana bir can versin „

Bu on iki bendlik ninni, elimizdeki metinlerin en uzun olanıdır. Bununla eş fakat daha kısa olan başka bir metin içerisinde ayrıca ninniyi yakanın, bu meyanda çocuğun babasının adı da söylenmiştir. Şu kadar ki, bu kısa metindeki iki bend, fikrimizce, bu anonim metne sonradan ilâve edilmiş olsa gerektir. Mezkûr iki bendi de aşağıya yazıyoruz:

Anan adı Meryem hatun ninni
Alayım ben seni satın »
Mevlâm cesetine bütün »
Allah sana bir can versin »

*
* *

Baban adı Molla Ahmet ninni
Cümlemize ola rahmet »
Allahümme salli âlâ Muhammed »
Resûl sana himmet etsin »

*
* *

Elekçi gelse de bir kalbur alsam ninni
Öğrünü öhrünü toprok elesem »
Al yeşil kundağa bebe belesem »
Ya ver muradımı ya al canımı »
Ben istemem böyle can sağlığını »

Çarşı hamamının dokuz kurnası »
Yüreğimde duruyor yumak yarası »
Yalanmış ebelerin iiâç vermesi »
Ya ver muradımı ya al canımı »
Ben istemem böyle can sağlığını »

*
* *

Bir oğlum olsa da versem hocaya »
Okuya okuya gelse heceye »
Müjdeciler gelse bacaya »
Ya ver muradımı ya al canıml »
Ben istemem böyle can sağlığını »

*
* *

Bir oğlum olsa da kestirseydim ninni
Al yeşil yaprağı estirseydim „
Emmisine dayısına gösterseydim „
Ya ver muradımı ya al canımı „
Ben istemem böyle can sağlığını „

Bu ikinci ve dikkate değen metinin ne yazık ki bütününü ele geçirmek mümkün olamadı. Söyleyen bu kadarını bilebiliyordu. Hülasa, Anadoludaki Taşbebek efsane ve ninnilerinin daha geniş olarak aranıp taranması, türlü varyantlarının tesbiti gerektir. Bu küçük makale ancak bir çığırdan başka bir şey değildir.

M. Şakir Ülkütaşır

---

[*] Duman
[**] Yumak

ESKİ EVLERİMİZDE MUALECE DOLAB VE SANDIKLARI

Bizim yaşta olanlar bazı evlerde bazı sandıklar ve dolab içinde bir çok ilâçlardan mürekkeb ufak bir eczanenin mevcud olduğunu hatırlarlar. Bu pek kıymetli aile yadigârları ve memleketimizin tarihine yarayacak bu vesikalar görgüsüz ve böyle şeylerin kıymetlerini bilmekten pek uzak olan bazı kadınlar tarafından işe yaramaz diye atılmıştır.

Hele bir tanesini çok iyi hatırlarım. Böyle büyük bir sepet içinde bir çok yassı ve toparlak ve eskilikleri lâakal bir buçuk asırlık olan ilâç şişeleri vardı. Bunlar pamuklara ve bohçalara sarılarak dururdu. Bir kısmının üzerinde içindeki muhteviyatı Arabca veya Türkçe ve Avrupadan gelenleri de Lâtince yazılmış bulunurdu. Bazılarında yazı bulunmaz, kullananlar muhteviyatını koku ve tadı ile anlarlardı. Ekserisi yağ, ruh, macun

Topkapı sarayında Hekimbaşı odasında Bernarın hediyesi addedilen ilaç dolabı

ve tozlardan ibaretti. Ayrıca kâğıt keselerde nebatî ilâçlar da vardı, tütsü için kurslar bulunurdu. Bu sepet veya sandık her seyahate mutlak beraber götürülürdü. Eskiden hekimler bu kadar bol olmadığından bir çok yerlerde hekimsiz tababet icra olunduğu da çok defa vaki olurdu. Hacca gidenler de bazan bunları da beraber götürürlerdi. Bunların sureti istimali ananelere tevfikan malûmdu. Bu sepetten bir evde mevcud oldumu uzaktan veya yakından akraba ve komşular bundan daima fayda görürler, ufak bir sebeb zuhur edince bunların muhteviyatından istifade ederlerdi. Ancak pek ağır vak'alarda hekime müracaat olunurdu. Aileyi dolaşan tabibler de ancak zenginlere mahsustu.

Bu mualece sandıklarından bazı evlerde kalması ihtimali vardır. İşte bunlardan biri ele geçecek olursa tıb tarihi müzesini çok zenginleştirecek bir hatıra olur.

Bay Mehmed Ali namında bir idadî arkadaşım bana geçenlerde bir el yazması ve derununde bir çok mecmualardan toplanmış mualeceler yazılı bir mecmua verdi. Bu mecmuanın hangi tarihte yazıldığına dair hiç bir tarafında bir kayd yoktur. Yalnız tertibler ve yazıları itibarile defterin XVIII inci asır sonlarına doğru olması ihtimali düşünülebilir. Her halde yeni zamanlara ait değildir.

Bu yazma eserde (merhum Şeyhülislâm Molla Beye tabib Boğos'un [1] tertib eylediği sandukçei mualecatın keyfiyeti istimali) diye 38 ilâç ve kullanılması şekilleri yazılıdır. Bu liste bir evde bulundurulan ilâçlara bir misal teşkil ettiği için kıymeti çoktur.

Liste budur :

(Merhum Şeyhülislâm Molla Beye Tabib Boğos'un tertib eylediği sandukçei mualecatın keyfiyeti istimali :

XVIII inci asır sonunda el yazması bir mecmuadan.
Hususî kütüphanem.

Lavdane ruhu : Müsekkini evcadır. Su ya kahve ile, mikdarı istimali on damla.

Pelin ruhu : Fesadı mide envaına çiçek suyile 20—30 damla şürb oluna.

İksir zevalhasa : Müsekkini envaı evcadır. Papatya suyu ile 25 damla istimal oluna.

Fındık hıyası ruhu : Müfettihdir. İstimali 15—20 katredir.

[1] Hekim başı Gevrek zade Hafız Hasan ef. halen M. Cevdet Kütübhanesinde bulunan hususî not defterinde, Hassa hekimlerinden Boğosa (kendi riyaseti zamanında (1200)) 1786 da müslüman hastalara bakdığı ve bunlar için uzak yerlere gittiği cihetle nikrise düçar olup yürüyemediğinden dabbeye binmesi için Sadırazamdan izin istemiştir. Mevzuubahis olan zatın bu Boğos olması ihtimali fazladır.

İksiri mide : Envaı ifsadı mideye nafidir. İstimali 25 katredir.

Uğul otu ruhu : Hafakana ve riyahı meraka ve sevdaya nafidir. 29 katre istimal olunur.

Kâfur ruhu : Diş ağrılarına ve sair evcada müstameldir.

Nışadır ruhu : Baş ağrılarında istimal olunur.

Lokman ruhu : Cemi' meraka ve sevdaya ve ihtikanı rahme müfiddir. Bir gülbe şeker kaşığı toz şekeri üzerine üç katre vaz ile amel oluna.

Dehni anison : Tahlili riyah için kahve ile iki katre ya beş katre müstameldir.

Dehni raziyane : Ema ve mesanede olan riyahı tahlil için 3—4 katre şürb oluna.

Ardıç yağı : Vecaı kilâya [1] nafi ve müfettihi mesanedir. 4—5 katre şürb oluna.

Kehrüba yağı ; Nezleden ‹uhur eden ağrılara bir mikdar tılâ oluna.

Karabaş yağı : Sızı olan mahallere tılâ oluna.

Hatmi yağı : Hünnakda ve sialde sadre tılâ oluna.

Hıyarı şenber macunu : Tabiati müleyyindir. 6 dirhem istimal oluna.

Sarmısak macunu : Kabızdır. Fındık kadar istimal oluna. İshali kat'eder.

Ayınsertan : Tashihi mide ve teftihi idrar için yarım dirhem istimal oluna.

Meshuk mercan : Kebedin hararetini dafi ve ishali katidir. Yarım dirhem istimal oluna.

Meshuk geyık boynuzu : İshali kât'ı ve harareti dafi'dir. Yarım dirhem istimal olunur.

Geyik boynuzu büradesi : İshal katı'na, dört dirhemine bir dakiye su koyun, kaynadub su yerine işrab oluna.

Kavrulmuş ravend : İshalin zuhurunda bir dirhemi kahve ile istimal oluna.

Bia kuvana : [2] Kay ettirmek için seriül icabeder. Yarım dirhemden bir dirheme dek müstameldir.

Kırımtartar : Müleyyindir. Bir dirhem istimal oluna.

Kâbe pelesamı : Evcaı sadre kahve ile ikişer katre müstameldir.

Sadrî çiçekler : Sadır için öksürük için kaynadıp istimal oluna.

Kudret helvası : Müleyyindir. 12 dirhemi 3 fincan su ile ezilip içile.

Kâfur : İstimali hekimin reyine muhtacdır.

Sinir süfufu : Her nevi mahmumda bir denk mikdarı istimal oluna.

Ravend süfufu : Tabiadı velyin eder, bir dirhem istimal oluna,

Diyardun süfufu : Zafı mide için amel oluna,

[1] Kilyeye.
[2] İpéca cuanha.

HALK TÜRKÜLERİ

«Ankara - Güdül»

Oğlan:
İstanbuldan da çıktım derya yüzüne
Rastladım ben bir Ermeni kızına
Giydirüp bakmalı o yavrunun yüzüne
Dönmez misin gâvur kızı dinime.

Kız:
Aman tır tır dağların söğüdü
Bu yıl kestim de çam büyüdü
Tükendi mi oğlan ermeninin yiğidi
Var git oğlan, var git dönmem dinine.

Oğlan:
Dolayım da dolayım yolun olayım
Has bağçede gülün olayım
Kul ile dinimi yarin olayım
Dönmez misin gâvur kızı dinime.

Kız:
Dolayım da dolayım yol eksik değil
Has bağçelerde gül eksik değil
Ermenistanda da yar eksik değil
Var git oğlan var git dönmem dinine.

Gülbahar süfufu: Dahi kezalik diyardon gibidir. Lâkin bu kuvalara ve midenin zafına kuvvet ve taama iştiha verir.
Habbı kehrüba: Envaı suda'da 9 dane istimal oluna ve envaı nezleyi kati'dir.
Habbı lokmanî: Tashihi mide için amel oluna.
Habbı anber: İshali kati'dir.
Habbı sinekbos: Tashihi mide için müleyyindir.
Habbı eyariç: Müleyyin ve nezleyi kati'dir.
Habbı şahtere: Tashihi dem ve müleyyin içindir.)

Listede ruhlar, dühünler, yağlar, macunlar, süfuflar, nebatî ilâçlar ve hablar vardır. Bir kısmının sureti istimali yazılmıştır. Yalnız kâfur için hekimin reyine müracaat icabettiği kaydedilmekle iktifa edilmiştir. Çoğu ampirik elan bu ilâçların istimal olunacakları hastalıklarda ilâçlarla beraber zikrolunduğunu görüyoruz.

İlâçların listede bu günkü mukabilleri yazılmamıştır. Zira bunların çoğu bu gün metrûkdur. Suret ve şekli istimalleri de değişmiştir. Bu günkü mukabillerini koymıyarak eski istimallerini dercile iktifa ediyorum.

Türklerin sıhhatlerile ne kadar alâkadar olduklarına bu ne güzel bir misaldır. Her hasta kendisini mukadderata bırakmamış, maddî çarelere de baş vurmuştur. Bunlar en güzel misallerdendir.

Tarihte hekimin kıymeti ve onların tertib ettikleri ilâçların ehemmiyeti vardı. Her zamanda olduğu gibi hekime yalnız fakir ve orta tabaka tutmuş, zenginler veya zengin gibi sayılanlar hekimlerin refah ve taâlisile alâkadar olmamışlardır. Dünkü eskiden de çok rağbet görselerdi hekimler de bizde çoğalırlar ve tıb bizde her halde Avrupadaki gibi ta XVI ıncı asırdan itibaren daha büyük şahsiyetlere ve terakkilere nail olurdu. İşte kendi kendisine hekimlik etmek ve hekime mümkün mertebe az müracaat etmek korkusiyledir ki bu gibi mualece sandıkları hiç bir evden eksik edilmemiştir. Bu günün mualece sandıkları, oralarda bulunacak ve bunlardan çok daha iyi hizmet edecek hekimlerin kafalarıdır.

Dr. A. Süheyl Ünver

Oğlan :

Adımı sorarsan benli Alidir
Bizim dinde bütün dinlerden uludur
Dinimizde hak Muhammet dinidir
Dönmez misin gâvur kızı dinime.

Kız :

Adımı sorarsan benli Emine
Ne de düştüm güzellerin demine
Dinin hak dini kabul eyledim
Sıva kollarını dola boynuma.

(Ankaranın Güdül nahiyesinden Yağcı Hüseyinden not edilmiştir).

«Ankara - Ayaş»
Uzun hava-bozlak

Oğlan :

Uzak yollardan emendim geldim
Hüsnü cemâline eğlendim kaldım
Kalaylı kazana ayran mı çaldın
Ver bir tas ayran içeyim gelin.

Kız ;

Dön yiğit sen buraların vefalısı mısın
Çekilmez derdlerin cefası mısın
Sen de benim ayranımın kehyası mısın
Vermem sana bir taş ayran geç oğlan.

Oğlan :

Çoktanberi at üstünde dururam
Çeker lüverimi gelin seni vururam
Ayranın yerine senden kaymak alıram
Ver bir tas ayran içeyim gelin.

Kız :

Dön yiğit bir daha yüzün göreyim
Hüsnü cemâline hayran olayım
Ayranın yerine sana balla kaymak vereyim
Anam gelmeden gel eve yede git oğlan.

(Güdüllü yağcı Hüseyinden zaptedilmiştir)

(*Sungurlu*)

Şakir efendi dirlerde geldim yanına
Katillik düşer mi senin şanına
İdam evrakını takdın boynuma
Efendim efendim Şakir efendim.
İfadede yardım eyle efendim.

Şakir efendi derlerde kapıdan bakar
Görünce tüylerim ayağa kalkar
Bir çingen herifde ipimi takar
Asıverler beni gel ağlama
Nasıl dayanayım sevgilim sana.

Bileydim Songuriye varmazdım
Gafil durubda silâhımı vermezdim
Beş on kişiyede boyun eğmezdim
Allahın aşkına öldürmeyin beni
Kanmaz uykulara kandırman beni.

İskilib yolları dolayı dolayım
Aman Şakir efendi kurbanlar olayım
Koyuver beni murat mı olayım
Asıverirler beni kel oğlana
Nasıl dayanayım sürmelim sana

Yine bulutlandı havanın yüzü
Yatakta bastırdılar kız neden bizi
Şakir efendi aldı ifademizi
Efendim efendim Şakir efendim
İfadede yardım eyle efenim.

(*Ankaralı Hacı Mehmet oğullarından başçavuş Hikmetle, Ayaş kazasının Güdül nahiyesinden Hüseyin Yağcıdan dinlenerek zaptedilmiştir. Bu türküyü Konservatuarda zaptetmiştir. Defter 5 S. 20*)

«Bolu - Çarşamba nahiyesi»

Çarşambayı sel almış
Bir yar sevdim el almış
Keşke sevmez olaydım
Elim koynumda kalmış
Ah ne imiş ne imiş
Kaderim böyle imiş
Kimse sevda çekmesin
Ateşten gömlek etmiş.

Çarşamba yollarında
Bilezik kollarında
Yavrum seni tanırım
Pınarın yollarında
Ah dağlar yeşil dağlar
Sevdiğim yaman ağlar.

İndim bağa susuzum
Susuzum uykusuzum
Girsem yarin koynuna
Elim durmaz huysuzum
Ah ne imiş ne imiş
Kaderim böyle imiş
Kimse sevda çekmesin
Başlara belâ imiş.

(Bir Çarşambalıdan yazılmıştır.)

SAFRANBOLU KÖYLERİNDE KOLANGA

Bu kelimeye bir parça dikkat edersek, şölenle alâkasını anlamak güç olmaz. Şölen kelimesi de artık yabancı olmıyan bir sözdör. En eski bir Türk dini olan Şamanilikde dini - umumî ziyafete verilmiş ad olduğunu biliyoruz. Devirden devire, dilden dile geçen bu kelimeyi (kolan, kolang, kolanga) şeklinde değişmiş görmek daima mümkündir. Bu kelimeyi Safranbolu köylerindeki medlulü ile karşılaşdırırsak derhal anlarız ki, dünki şölen diye bu günkü Kolanga ayni manayı ifade ederler. Arada bir fark aramak lâzım gelirse ; nihayet dünün Türk dininde, dinî ziyafet iken, bu günün türkleşmiş islam dininde de, dini bayramlardaki ziyafetleri ifade eder

*
* *

Kolanganın nereden gelmiş bir âdet olduğunu da anlamak mümkündür.

«Ayıntab»

Arabam iki teker : hele hele yar
Bireciğe kum çeker
. . . . nin kızı
Bekârlara diz çöker : saraydım seni.

Penceresi camlıdır
Kolları mercanlıdır
Al vurmayın yarime
Yarim iki canlıdır.

Pencereden bakıyor
Açmış kur'an okuyor
Yanağına gül koymuş
Yel vurdukca kokuyor.

Şemsiyesi sırmadan
Aç kapıyı kırmadan
Sarılıp yatalım
Deyyuz baban duymadan.

Kızın ağzından :

Deniz üstü tekneti : hele hele yar
Göğsüne gül ekmeli
Yar sevmek kolay değil
Biraz lira dökmeli : hele hele yar.

Arabamın tekeri
Ben istemem nokeri 1
Olursa serhoş olsun
Çok getirir şekeri.

(Ayıntabda 1923 tarihinde zaptedilmiştir.)

«Ayıntab»

Bir hamam yaptırdım altı köşeli
Altı mermer üstü sedef döşeli
Üç gün oldu ben yarimden şaşalı
Bilmez misin benim sana yandığım
İki elim koynunda mahrum kaldığım
Allı gelin, pullu gelin, has gelin
Ayağını nokta nokta bas gelin
Ben evliyim sen selâmın kes gelin

Suya gider su destisi elinde
Al giyinmiş etekleri belinde
Doldur doldur ver içelim elinden
Bilmez misin benim sana yandığım
İki elim koynunda mahrum kaldığım
Allı gelin, pullu gelin, has gelin
Ayağını nokta nokta bas gelin
Yar evliyim sen selâmın kes gelin

Ayağına giymiş sarı ediği
Ağlayı, sızlayı aşdı gediği
Yine mi oldu düşmanların dediği
Allı gelin, pullu gelin, has gelin
Ayakların nokta nokta bas gelin
Yar evliyim, sen selâmın kes gelin

H. Turhan Dağlıoğlu

1 Noker : ortak, kuma

Safranbolunun etnoloji teşekkülüne bakacak olursak, şöyle bir tasnifi yapmak ilmî olmasa bile kabaca mümkündür:

1 — Yerli sayabileceğimiz köylüler,

2 — Kürd denilen bir türlü göçebelikden vaz geçemiyen kısım'

3 — Horasan havalisinden geldiklerini söyleyen ve gelişlerinin çok eski olmadığını söyleyen Yörüklerdendir ki, Hacılar obası, Davut obası, Yörük köylerinden ibaret olduğunu görürüz.

Yerli sayılacak köylülerin teşekkül etmiş bir kültürü vardır. Kürd denilen kısımda teşekkül etmiş bir kültür yoktur.

Yürüklerde ise; çok eskiden Türkler arasında görülen bir çok âdetler ve ananeler halen yaşamaktadır. Bu âdet ve ananelerile Yürükler hususî bir kültür karakteri gösterirler.

İşte; kolanga denilen dinî bayram ziyafetleri bu unsur arasından çıkarak Safranbolunun bütün köylerine kadar yayılmıştır. Bu ziyafetler köylerde bir âdet haline girmesine rağmen, Yürük köylerinden başkasında kökleşmiş bir halde değildir. Sonradan girme bir âdet olduğunu derhal gösterir. Hatta bir çok köylerde ramazan ve kurban bayramlarında ziyafetlere kolanga demeyip «bayram vermek» sözile ifade ederler. Bu ziyafetler bazı köylerde halen görülmediği gibi, bazı köylerde de, bilhassa ekonomik sebebler dolayısıle kolangayı, bir kaç senedir kaldırmışlar veya kaldırmaya çalışmışlardır. Kolanga; tam manasile ve tam karakterile halen Yürükler arasında yaşamaktadır.

Bu kelimenin manası hakkında ilk tetkiklerim sırasında Bartın Gazetesinde, konukla sözünden değiştirilerek meydana geldiğini yazmıştım. Yürüklü, eski bektaşî babalarından (Baba Mustafa) isminde bir zata bu kelimenin manasını sorduğum zaman konuk sözünden geldiğini ve konukladan bozulduğunu söylemiş ve ben de bunu aynen yazmıştım. Bu notlardan sonra yaptığım araştırmalarda gördüm ki, kolanga sözünün, misafirlik söziyle bir alâkası yoktur. Ancak, şölen kelimesile benzerliği vardır. Çünkü, kolangada hariçten misafir davet edilmez. Ancak birbirine yakın köylerle bir köyün mahalleleri, kendi aralarında kolanga verirler. Şayet hariçten misafir kendiliğinden gelmiş ise bunu da unvanile kabul ederler.

Yürüklerde gerek kurban bayramında, gerek ramazan bayramında verilen her bayram ziyafetindeki yemekler adeta takarrur etmiş bir haldedir. Bunların arasında bilhassa etin muhtelif şekilde pişirilmişine daima, diğer köylerde ise ekseriya tesadüf edilir. Bu da, bu âdetin eski şölenlerle ve sığır ayinlerile münasebeti olduğunu gösterir.

Safranbolu köylerindeki diğer ziyafetleri de — kolangayı ayırabilmek için — kısaca yazmak lâzım geliyor:

1 — Düğün ziyafetleri : Bu ziyafetlerde düğünü yapan taraf mümkün olduğu kadar çok yemek çıkarmağa çalışır. Bundan başka, davetli komşu veya yakın köy kadınları düğüne gittikleri gün, renkli boğçalara sarılmış tatlı — bilhassa, tadı pekmezden veya şekerden verilmiş baklava veya helva — ile börek tepsilerini düğün evine götürürler. Bu son şekil her köyde yoktur (düğündeki ziyafet ve âdetler hakkında ayrıca yazılacaktır).

2 — Sıralar : bilhassa kış geceleri genç erkeklerle, kadınlar arasında görülen ziyafetlerdir ki; daha ziyade eğlence toplantıları mahiyetinde yapılır. Bu sıralar başlı başına bir tetkik mevzuudur. Ayrıca yazılacaktır.

3 — Esas mevzuumuz olan kolanga :

Kolanga denilen bayram ziyafetleri, yukarıda da yazıldığı gibi, yakın köylerin kendi aralarında, veya bir kaç mahalleli büyük köylerin kendi aralarında yaptıkları ziyafettir. Yalnız Kurban ve Ramazan bayramlarında görülür. Köylerin mahalle adedi kadar devam eder. Mahalleleri çok olan köylerde bayramın mahdut günlerine de tesir yaparak, üç gün olan Ramazan, dört gün olan Kurban bayramlarını beş, altı güne kadar uzatabilir. Her mahalle veya yakın köy bir gün içerisinde kolangasını verir

Kolanga şöyle başlar :

Bayramdan bir gün evvel - arife günü, buna köylüler erefe derler. - Kolanga verecek köylülerin hatırı sayılır erkekleri bir araya gelerek mahallelerin nöbet günlerini tesbit ederler.

Eflâk köylerinde Buda dini bir merasime yol açmıştır : Arife günü sabahleyin, ziyafet verecek köylerin bütün erkekleri ile kız ve erkek çocukları köyün mezarlığında toplanırlar. Her evden bir çocuk vastasile yollanan bir yongaya [1] sarılı, bu havaliye mahsus muayyen şeklinde kesilmiş bir helva ortadaki kilimin üzerine konur. Herkes toplandıktan sonra ölülere dua yapılır. Duadan sonra ortaya konan helva sarılı yongalar bir kaç kişi tarafından orada bulunanlara dağıtılır. Merasim bittikten sonra yine büyük kolanga gün ve mahallelerini tesbit ederler. Kolanga bayramın birinci günü hangi mahalle veya köyde ise bayram namazından sonra orada bütün erkekler ve çocuklar toplanır. Kolangayı verecek mahalle daha bir kaç gün evvel hazırladığı yemekleri, kış ise misafir odalarına [2], yaz ise köy meydanlarına getirirler. Meydan sofraları kurulur. Diğer mahalle veya köylerden gelenler sofralara taksim olunur. Eğer sofralar meydanlarda kurulmuş ise en sağ baştakine yaşlılar ve büyükler oturur. Eğer odalarda

[1] Safranbolunun bütün köylerinde ekmek yerine yufka pişer. Bazı büyük köylerde furun varsa da, bunları, ancak hatırlı bir misafir geldiği zaman ekmek alınır.

[2] Bu köylerde zenginlerin, ev sınırlarını gösteren bağçeleri içerisinde ayrı bir bina olarak misafir evleri vardır. Buna sadece (oda) derler. Bazı evlerin alt katındna ayrı ve müstakil bir daire halinde yine tek odadan ibaret bir kısım vardır. Bu da misafirler içindir. Buna da (oda) derler.

 EREĞLİDE HALK İNANMALARI

1 — İnme, nüzul, felç.

Bunun için 41 tane tek nikâhlı adamdan para toplanır. Bu para ile bal alınır. Bu balı cuma günü müezzin salâ verirken minarede elinde dolaştırır; sonra kaside-i bürteyi bal üzerine okuyarak hastaya yedirirler.

2 — Söylemiyen çocuk için:

A — Cuma günü salâya giden müezzin, anahtarla cami kapısını açmadan çocuğun ağzını açar.

B — Kanarya kuşunun kafesinden suyunu, sahibi görmeden alır ve içirirler.

C — Gül yaprağından su içirirler.

3 — Yürümiyen çocuk için:

Ayın ilk cumasından başlıyarak üç cuma salâ verilirken, çocuğun kollarından tutarlar ve salladım salâya, yürüsün öbür cumaya diyerek salâya sallarlar..

4 — Çok düşen çocuk için:

Cuma namazından ilk çıkan adama bir iplik verirler, onu kestirirler. Buna iplik kesme derler.

5 — Çok ağlayan çocuğa:

Ayın ilk cumartesi günü, güneş doğmadan kapının eşiğine yatırır ve babasının terliğiyle ağzına vururlar...

---

kurulmuş ise ilk sofraya yaşlılar oturmak suretile postalar yapılır.

Sofraya çıkan yemekler, evlerden geldiği halde birbirinin aynıdır ve her ev etli bir yemek vermeğe dikkat eder. Etli yemeklerin içerisinde kolangaya tahsis edilenler: Yahni, kızartma, tas kebabı, kavurma, eğer et yoksa, içinde kavurma, kıyma olan bir yemek muhakkak bulunur. Bunlardan da: Mıhlama [3], etli sebzeler içine et konmuş hamur işleri vardır. Sonra hamur işleri gelir. Bunlar da: Banak, bandırma, dikbanak [4] ve börekten ibarettir. Aralarında soğukluk olarak tavşot [5] yenir. Arkasından pilavlar gelir - bulgur, pirinç - nihayet tatlılar gelirki buda baklavadan ibarettir. Ve kolanga yenir. Dualar yapılır ve yarın hangi mahalle ve köyde toplanılacak ise ilân edilir. Bayramın o mahallede tertip edilmiş diğer eğlencelerine geçmek üzere gelenler dağılır [6].

Vahit Topçugil

[3] Kıymalı, soğanlı yumurta.

[4] Üçü de yufkanın sıcak hindi veya kazyağına batırılmış ve yumuşatılarak katlanmıştır.

[5] Bilumum hoşaflar.

[6] Bayram âdetleri hakkında ayrıca yazılacaktır

6 — İnatçı çocukları:

Çamaşır teknesinin altına yatırırlar, üzerinden çocuğun inadını keserler.

7 — Büyülenmiş adama:

A — Yıllanmış kırmızı büberi yakarak tütsülerler.

B — Denizin 7 dalgasından yahut kıbleye karşı 7 çeşmeden su alınır; Kapının arkasında 40 anahtarla kırklanır. Bu anahtarların 20 si erkek, 20 si dişi olmak şartiyle.. Adamın çamaşırları okunarak bu su ile yıkanır.

C — Bağçe parmaklıklarından 40 tanesinden yonga kesilerek tütsülenir.

8 — Nazar için:

Şu karşıda bir yılan yatır.. Südünü sağdım.. Peynir çaldım. Endeze, mendeze.. Ulu dağa, kara suya.. Erkek ise sayesinden, dişi ise göğsünden patır patır patlasın.. emesinden çatlasın.. Tebbet'den sonra kesep.. Nazar edeni kes, at. Fil fil, kötüyü dil...

9 — Bir hastalık sözü çocuk yanında olursa:

A — Çocuğun üstünde uzak olsun diye, «kaf» dağının arkasına gitsin diye çocuğa kulağını çektirirler.

B — Ev içinde hastalık sözü olunca (Kaf dağının arkasına) derler.

Bazı inançlardan:

1 — Sünnet edilecek çocuk, yaşının çift yılında edilirse o çocuğun çocuğu olmazmış..

2 — Bir adam ilk defa yattığı bir evde sofrasından artırdığı bir lokmayı yatarken yastığının altına koyarsa o gece gördüğü rüya hayırlı olurmuş.

3 — Yılanı yakmışlar da havaya uçan külünden pire, yerde kalanından da bit olmuş.

4 — Mezara yeni ölü konduğu zaman, kertenkele, yılanla kurbağaya haber verirmiş. Kurbağa ayak ucunda, kertenkele baş ucunda, yılan da göbeğinde oturumuş.

5 — Fındık sopası zehirli imiş, yılanı derhal öldürürmüş.

6 — Yılanın karnı doyduğu zaman kusar, kertenkelenin karnını doyururmuş.

7 — Kertenkeleyi yakınca yağmur yağarmış..

Düğün âdetleri

NİŞANLANMA — İlkönce oğlan evinden bir nişan bohçası hazırlanır, bu bohçaya bir kat çamaşır, bir iskarpin, bir kat elbise (bin dallı denilen elbise) de çorap, bir kutu şeker, kına, sakız, pişmiş bir de kuzu, bir lira da harçlık.. (Bu para çorabın içine konur) kız evine gider..

Kız evinden de karşılık olarak peynirli pide gönderilir.

Bazan nikâhla nişan bir arada olur, nikâhda da ayni merasim yapılır. Fakat çok kereler nişan, nikâh ayrıdır. Nikâhtan sonra oğlana bir tepsi baklava, bir kat çamaşır, oğlandan da kıza nişan karşılığı eşya gelir.

DÜĞÜN — Pazartesi günü sinilerle baklavalar, oğlan evinde hazırlanır.. Perşembeye kadar bu hazırlık ikmal edilir. O gün, tabaklar içine ikişer üçer konarak davetlilere gönderilir. Davetlilerin bir kısmına baklava, bir kısmına da lokum ve şeker gönderilir. O sırada güvey evinde bir sini helva yapılır, helvanın ortasına güvey yumruğu ile basar, bu helvayı da kına gecesinde kızlar yer; buna (güvey göbeği) denir.

Pazar günü akşam üstü bir sini baklavayı kız evinden oğlan evine kadınlar götürür. (Yarın siniye buyurun) derler. Davetliler ertesi günü siniyi almağa gelirler. Bu defa oğlan evinden gelen eşya şunlardır: Bir tepsi baklava, helva (göbek helvası) et, ekmek, çıra, mum..

Bu suretle o akşamdan itibaren kız evinde kına yani düğün eğlenceleri başlamıştır. İki gece sade eğlenti yapılır; çarşamba günü gelin hamamı olur. O gün gelin arkadaşlariyle birlikte önde bir sandalye üzerine gelinin çamaşırları ve bu sandalyeyi bir erkek çocuk başına alarak hamama gidilir. Bu çamaşır, hamam da göbek taşına konarak, etrafında üç kere döndürülür, gelin dönerken şu beyit hep birlikte söylenir:

Üç gün kaldı medineye varmağa
Varmayınca görünür mü yahu..

Ondan sora dışarda soyunulur; göbek taşında gelini oturturlar, hısım, akraba gelinin üstüne su dökerler, o da onların elini öper.

O geceki kına eğlenceleri arasında «takı» vardır. Takı, oraya gelen eşi dostu tarafından geline verdiği hediyedir. Burada verilen para ve eşya yalnız geline aiddir. İlk önce kaynana, daha sora damad tarafından gelenler takıyı verir. Kaynana bir beşi birlik hediye eder. Verilen para ve eşyayı herkese bildiren bir kadın vardır,. Bu kadın her eşya verildikçe orada şöylece bağırır: (Kaynana tarafından beş altun; bereket versin), (falanca tarafından iki altun ; bereket versin), (bir sahan,bir tabak, bir ibrik, bereket versin). Bu arada beş kuruşta verilse altun olarak söylenir. Kuruş denilmez.

Eşya ve paralar tesbit edilerek kız namına anasına verilir. Ondan sora son gece olduğu için kız ve arkadaşları sabaha kadar eğlenir, oyunlar yapar. Sabaha karşı bu sadık arkadaşlara yemek verilir, o meyanda bil'hassa güvey göbeği yenir. Sabahleyin biraz uyku ve istirahattan sonra tekrar oyunlar başlar ve gelin süslenir. Öğleyin kız evinden damada çamaşır gider ve az sonra da gelin almağa gelirler. Gelin hazırlandıktan sora (buyurun, gelin hazırdır alın) denir. Gelin alınırken bütün fena huyları babasının evinde kalsın diye ocağa tükürürler. Gelin çıkarken anası, kaynanası tarafından para, şeker serpilir.

Güvey evine gelince merdivenin dibine bir tane post konur, bu postun üstüne su serpilir. Koltuğa verilir, damat gelini odasına çıkardıktan sonra

RUHSATÎNİN BASILMAMIŞ KOŞMALARI

- 1 -

Elâ gözlerine kurban olduğum
Aman eski ifadenden dönme ha
Şimdi havalanıp gökte uçarsın
Benim ilden başka ile konma ha.

Sana söyliyorum canımın canı
Elimden aldırdım sevgilim seni
Eski ifadenle güvendir beni
Beni ikrarından döner sanma ha.

Şimdi seni sıkı teşvik ederler
Düşürürler dilden dile yederler
Seni soğutmağa gelip giderler
Yalan yanlış her bir söze kanma ha.

Servi gibi uzun o yârin boyu
Gayet metin yerden hem cinsi soyn
Vefasızlık etme bırak bu huyu
Ellerin sözüne sakın kanma ha.

çıkar, gider.. Gelinin ayakkablarını ufak bir erkek çocuğa çıkartırlar. Yatağını da gene böylece bir erkek çocuğa yuvarlattırırlar.

Akşam namazından sonra imam ve arkadaşları güveyi getirir; dua edilir, şerbet içilir ve güvey odasına çekilir. Başka yerlerde güyey yatsı namazından sonra götürülür. Burada akşamdan yapılmasının sebebi de 90 yıl evvel gece getirilirmiş; fakat güvey yolda giderken hasmı tarafından öldürülmüş; bundan sonra bu şekil âdet olmuş.

Gece güvey, gelin beraber yemek yerler Artan yemekler saklanır; ertesi günü sabahleyin ehbaplar, güvey artığı yemeğe çağrılır. Ayni zamanda duvak merasimi yapılır. Komşular toplandıktan sora kaynana eline bir tane gül dalı, bir «ılgıdır» (iplik sarılan çatal değnek), bir oklavayı küçük bir erkek çocuğa verir, bunlar, bir iple sarılır, bu çocuk yavaşça duvağı açar.

Daha sonra kaynana, başındaki abani başörtüyü çıkararak gelinin yüzüne üç defa yavaşça sallar, gelinin beline sarar. Gelin de kaynananın elini öper. Duvağı açan çocuğa gelin tarafından para verilir.

Bu merasimden sonra gelinle kaynana ortaya çıkarak beraberce oynarlar. Geline iki tane şeker verilir; birini kendisi yer, ötekini de güveye saklar, cumartesi günü, güvey zenbille incir, üzüm gönderir, bunları gelinin arkadaşları yerler.

Pazar günü tahta silinir, temizlik yapılır. Akşam üstü bir tepsi börek yapılır, şeker de alınır, 15 erkek, 15 kadın ile kız anasına el öpmeğe gidilir.. Buna (börek yeme) de denilir. Sabahleyin gene «artık yemeğe» gidilir.

Salı günü akşama yalnız gelinle güvey kız anasına gider ve tavuk yerler. O gece orada kalırlar. Bir hafta sonra da oğlan evi kız evine börek yemeğe gider, fakat böreklerini giderken götürürler...

Ziya Günalp

Yok iken sevdiğim bu işte suçun
Eski ifadeden döndün sen niçin
Ruhsat senden ayrı düştüğü için
Tez ölürse onun için yanma ha.

— 2 —

Ilgıt ılgıt esen seher yelleri
Benim keklik sekişlimden bir haber
Yine bahar geldi dağlar yeşerdi
Benim söyle dal kaşlımdan bir haber.

Sevdiğimin kulakları seste mi?
Gönülcüğü acap yine hasta mı?
O da benim gibi kara yasta mı?
Göğsü elvan nakışlımdan bir haber.

Sinnim vardı otuz beşe dayandı
Bağrım yine ateşlere boyandı
Gönül gayri gafletlerden uyandı
Bülbül gibi konuşlumdan bir haber

On yıldır Ruhsatî hasret yüzüne
Mihnet tuzağını kurdum izine
Seher yeli vardınsa çam düzüne
Benim âhu bakışlımdan bir haber.

— 3 —

Kadir mevlâm şudur senden dileğim
Koyma beni dağ başında bir zaman
Her kimi sevdimse yad oldu benden
Yâr hayali derman olur bir zaman.

Bir haber almadım gözü elâdan
Anınıçün kurtulmadım belâdan
Haylı demdir görmemişim o yâri
İşim gücüm figan olur her zaman.

Yarabbi sevdayı kaldır başımdan
El âlem yanmasın ahü zârımdan
Bir yiğidi ayırırsan yârından
Onun hali yaman olur her zaman.

Ruhsatiyi böyle yakıp yandırma
Gonca güle yad bülbülü kondurma
Ben ölürsem Ezraili gönderme
Yolla yâri canım alsın her zaman.

— 4 —

Bu gün yine yârdan bir haber geldi
Sıkca sıkca bize gelmesin demiş
Benden kendisine bir fayda yoktur
Beyhude narıma yanmasın demiş.

Feleğin elinden yandık nare biz
Yaradan mevlaya kaldı işimiz
Döğsün dizlerini geysin kara bez
Her zaman ağlasın gülmesin demiş.

Felek kemendini taktı boynuma
O gülün hayali düştü aynıma
Bir hançer sapladı bu söz beynime
Hasret kıyamete kalmalı demiş.

Kalkıp gidip yâr yanına varmalı
El bağlayıp karşısında durmalı
Ruhsatî düşmandan öcün almalı
Sağ koymalı değil vurmalı demiş:

— 5 —

Er kalkan âşıklar menzile yetti
Sen de tedarikin gör yavaş yavaş
Geçti bahar artık hazan erişti
Yağar dört yanına kar yavaş yavaş.

Çıkmağa çare yok asla bu gamdan
İçeriz şerbeti biz şimdi camdan
Gayri sende vaz gel hayü haşemden
Fazilet yoluna gir yavaş yavaş.

İşe güce varmaz oluyor elim
Başa geleceği söylüyor dilim
Bin yıl yaşar isen ahırı ölüm
Değer musallâya ser yavaş yavaş.

Ağuyu kesmeye tiryak gerektir
Ruhsati menzile varmak gerektir
Yola tedarikli çıkmak gerektir
Sar sen de yükünü sar yavaş yavaş.

— 6 —

Gayri çekticeğim hem bu çileyi
Kesildi dermanım dur seher yeli
Halim bir bir varıp yâre sen söyle
Yarama bir merhem vur seher yeli.

Haktan bir inayet gelir ererse
Meclis yine son demine ererse
Eğer dost köyüne yolun uğrarsa
O yârin halini sor seher yeli.

Usulca git söyle o gonca yüzün
Kanlı yaşlar döküp yaşartma gözün
Eğer birleşmeğe verirse izin
Gel bana bir haber ver seher yeli.

CEYLAN SULTAN

Kız inanmamış :

— Haydi oradan alçak şehzade, demiş, bir de benimle alay ediyorsun. Fakat içi de pek rahat edemiyen kıralın kızı kalkmış, âşıkın yanına gitmiş. Onu dirilmiş görünce, boynuna atılmış, ağlamışlar. Şehzade âşıktan af dilemiş. Sonra âşıkla kıralın kızı kırk gün, kırk gece düğün yaparak evlenmişler. Onlara masal, bizlere sağlık..

ERKEKDEN DOĞAN ÇOCUK

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir karı koca varmış. Bunlar uzun müddet beraber yaşadıkları halde bir çocukları dünyaya gelmemiş. Bir gün kadın, kocasından habersizce ebeye giderek çocuk doğurmak için bir ilâç yapmasını rica etmiş. Ebe, bir bal kabağını bir takım ilâçlarla karıştırdıktan sonra kadına vererek bundan öğle ve akşam yemeklerinde yemesini söylemiş.

Kadın, bu ilâcı alarak evine getirmiş, dolaba koymuş.

Ertesi günü işinden dönen kocası, karısını evde bulamamış. Komşular, bir iş için çarşıya gittiğini söylemişler. Adam, yiyecek bir şey aramak maksadile dolaba yaklaşmış. Aksi gibi de o gün dolabda bir şey yokmuş. Gözüne bir tabak içinde ebenin ilâçladığı kabak ilişmiş. Hemen oturup bunu kemâli afiyetle yedikten sonra işine gitmiş.

Akşam geç gelen kocasına, kadın :

Yakınlarda gözlesinler yolumu
Kimseye hiç vermesinler gülümü
Felek büktü kat kat etti belimi
Bu halim git söyle ger seher yeli.

Varıp ahbapları bir bir göresin
Yaranların divanına durasın
Ruhsati selâmım tebliğ edesin
Yollarda bekleme var seher yeli.

Hey ağalar derdim kime yanayım
Gönül yoldaşını bulana kadar
Kişi sevdiğinden ayrı düşerse
Yanar ateşlere ölene kadar.

Göz yaşımdan mektup yazdım almadı
Eğer talip isen yaram sar şimdi
Demir çarık geydim o da delindi
Dolaştım o yâri bulana kadar.

Gözüm yaşı o ummana getirir
Vefalı güzeller derman yetirir
Sevdiğim karşımda küsmüş oturur
Ağlarım saçımı yolana kadar.

Ruhsati nerede kaldı vatanım
Kesildi takatim, bitti dermanım
Geldi kederimden ağzıma canım
Ölmem yâr yanıma gelene kadar.

Haşim Nezihî Okay

— Herif ne yapdın, demiş, benim kabağı hep sen yemişsin ?

Adamın canı sıkılarak :

— Ne olacak yahu, diye cevap vermiş, kabak buldum, yedim. Sen yemişsin, ben yemişim, ne zararı var ?

Kadın hemen :

— Onu bana çocuk doğurmak için ebe vermişti, o ilâçtı ayol, demiş. Ne ise... böylece konuştuktan sonra susmuşlar. Bu meselede unutulmuş.

Aradan aylar geçmiş. Kabağı yediği gündenberi erkeğin karnında bir şişginlik peyda olmağa başlamış. Bu şişkinlik sekizinci ayda fevkalâde bir hal almış. İşine gittikçe arkadaşları kendisine «geçmiş olsun» diyorlarmış. Bu sözlere aldırış etmeyen adam, kimisine alınmayarak güler, mukabele etmez, kimisine de :

— Eyvallah, diyerek geçermiş.

Nihayet iş o raddeye gelmiş ki, vazifesine gidememeğe başlamış. Loğusa yatağına serilmiş. Dokuz ay on günde yus yuvarlak, kabak gibi bir kız doğurmuş. Bu kabak gibi kızı görmek için akın akın misafirler gelmeğe başlamış.

Aradan seneler geçmiş, bu Kabak kız büyümüş. On altı yaşına gelmiş. Bir gün şehrin içinde tellal bağırmağa başlamış :

— Kimin kızı varsa bu gün meydana göndersin, şehzade evlenmek için kız seçecek!... Diye ilân ediyormuş.

Tellalın söylediklerini işiten Kabak, annesine :

— Ben de şehzadeyi görmeğe gideceğim, demiş

Annesi kızmış :

— Haydi miskin Kabak, demiş, ne elin var, ne ayağın, şehzade senin nereni beğenecek ?

Kabak buna gücenmemiş :

— Olsun anne, demiş, ben yalnız onu görmek için gideceğim...

Annesinden izin alarak tekerlene, tekerlene kızların bir daire teşkil ettikleri meydana gitmiş, tam ortaya yuvarlanmış, orada durmuş.

Şehzade pencereden bakmış, hiç bir kızı beğenmemiş. Ortada Kabağı görmüş, koşarak aşağı inmiş, onu alarak yukarı çıkmış. Kızların dağılmalarını, yalnız Kabağı beğendiğini ilân etmiş. Şehzadenin anası bu Kabağa içerlemiş, şehzadeye :

— İlâhi oğlum, demiş, buldun, buldun da bu Kabağı mı buldun ?

Şehzade de annesine :

— Ne Yapayım anneciğim, gönül kimi severse güzel odur, cevabını vermiş.

Her gün bu Kabak köşede oturur, yiyeceği, içeceği ayağına gelirmiş.

Böylece günler geçmiş. Bir gün vezirin oğlu ile gayet güzel bir kızı evlendiriyorlarmış.

Şehzadenin annesi düğün için hazırlık yaparken tırnaklarını kesiyormuş. Kabak kız yuvarlanarak gelmiş:

— Anne, anne, makası bana da ver, ben de tırnaklarımı keseyim, demiş. Annesi :

— Haydi oradan Kabak, demiş, ne elin var, ne ayağın, hangi tırnaklarını keseceksin ?

Kaynanası makası vermemiş. Bir az sonra süslenen hanım, arabasına kurularak düğün evine gitmiş. Arkasından Kabak yuvarlanmış, silkinmiş, genç, dünya güzeli bir kız meydana çıkmış. Kabuklarını alıp bir kenara saklamış. Ellerini çırpmış. Karşısına bir dudağı yerde, bir dudağı gökde bir arap dikilmiş:

— Dile benden ne dilersin, demiş.

Kız :

— Bu odayı mavi yapacaksın, demiş. Bana baştan başa mavi bir araba, mavi bir elbise, sonra da baştan başa maviler geyinmiş kızlarla bir torba altın getireceksin !

Arap gitmiş, bir az sonra tekrar görünmüş. Emrettiği şeylerin hazır olduğunu haber vermiş.

Kız, süslendikten sonra arabaya atlamış. Etrafına avuç avuç altınlar serperek düğün evine doğru yollanmış...

Düğün evine geldiği zaman kendisini hürmetle karşılamışlar. Hemen kaynanasının yanına oturmuş. Düğünün sonuna kadar onun yanından ayrılmamış. Kaynanası bu genç kızı çok sevmiş. Allahın kendisine böyle güzel bir gelin vermediğine üzülmüş. Düğünün bitmesine bir saat kala güzel kız yerinden kalkmış, kaynanasına:

— Bana müsade efendim, demiş.

Kaynanası :

— Aman efendim, demiş, bir saat sonra beraber gideriz...

Kız telaşla :

— Beyim beni bekler efendim, geç kalmıyayım, diye cevap yermiş.

Elinden bu güzel kızı kaçıracağını gören kaynanası, kızın adresini istemiş. Kızda :

— Makascılar mahallesinde oturuyoruz, Makascılardanız, demiş.

Kaynanası düşünmüş, taşınmış, böyle bir mahalle hatırlayamamış.

Kız :

— Olabilirya efendim, demiş, sizin hatırlıyamadığınız kenar mahallelerden birisidir...

Kız tekrar o debdebe ile yola düzülmüş. Etrafına altınlar saçarak ko-

nağa gelmiş. Yine el çırparak arabı çağırmış. Odanın rengini eski haline getirmesini, atları, arabaları götürmesini söylemiş. Tekrar kabuğunun içine kıvrılarak köşeye büzülmüş.

Bir az sonra hanım, ondan sonra da şehzade gelmiş. Hanım, oğlunu görünce :

— Ah evlâdım, demiş, başını dertlere yakdın. Ben bu gün düğünde öyle güzel bir kız gördüm ki, tarif edemem.

Şehzade merakla hangi mahallede oturduklarını sormuş. Annesinden, Makascılar mahallesinde oturduklarını,lâkablarının Makascı olduğunu öğrenmiş. Şehzade de böyle bir mahalle hatırlayamamış. Bunda muhakkak bir sır olduğuna hükmederek sükût etmiş.

Bu vak'a üzerinden günler geçmiş. Bu sefer de diğer birisinin oğlu evlenecekmiş. Hanımı yine düğüne çağırmışlar. Hanım düğün için hazırlanırken saçlarını maşalıyormuş. Bunu gören Kabak :

— Anne, anne, demiş, maşayı verde ben de saçlarımı kıvırayım.

Hanım :

— Haydi oradan kel Kabak, ne saçın var, ne başın, hangi saçını kıvıracaksın, diye Kabağı azarlamış.

Hanım hazırlandıktan sonra arabasına atlamış. Düğün evine gitmiş. Arkasından kız yine kabakdan sıyrılmış. Kabağı saklıyarak el çırpmış. Gelen arab'a, bu sefer odayı kırmızıya boyamasını, kırmızı bir araba, kırmızı elbiseler, kırmızı, elbiseli hizmetçiler, torbalarla da altın getirmesini söylemiş.

Sonra yine bir arabaya kurularak düğün evine yollanmış. Hanım bu yeni gelen kızı evvelkinden daha güzel bulmuş. Yine yanına oturtmuş, uzun uzun konuşmuşlar. Hangi mahallede oturduğunu, lâkablarının ne olduğunu sormuş.

Kız bu sefer de:

— Maşacılar mahallesinde oturuyorum, Maşacılardanım, demiş.

Hanım yine böyle bir mahalle hatırlayamamış. Kız :

— Olabilirya, demiş, sizin hatırlıyamadığınız kenar ve kimsesiz mahallelerden biridir...

Yine düğünün bitmesine bir saat kala gitmek için müsaade istemiş, hanım her ne kadar beraber gitmek için israrda bulunmuşsa da kız kabul etmemiş :

— Beyim evde bekler, müsaadem bu kadar efendim, cevabını vermiş.

Saltanatla yola düzülerek, altın saça, saça konağa varmış. Konağa girince el çırparak arabı çağırmış. Odanın rengini değiştirmesini, eşyaları geri götürmesini emretmiş.

Akşam hanım, şehzadeye :

— Ah oğlum, demiş, bu Kabağı aldın da başını dertlere yakdın. Bu-

gün ben düğünde öyle güzel bir kız gördüm ki, evvelkinden kat kat güzel. Şehzadeyi merak sarmış. Annesine :

— Hangi mahallede oturuyorlar, kimlerdenmiş acaba anne, diye sormuş. Kadın :

— Maşacılar mahallesinde oturuyorlarmış, Maşacılardanmış, cevabını vermiş.

Şehzade adam akıllı şüphelenmiş. Böyle bir mahalle, böyle bir sülâle tanımadığını söylemiş. Annesinin kalbini kırmamak için :

— Ne yapalım anne, demiş, kısmet imiş. Gönül kimi severse güzel odur.

Aradan günler geçmiş. Bu sefer de hanım diğer bir düğüne gidecekmiş. Süslenirken saçlarını tarıyormuş. Kabak yuvarlanarak gelmiş :

— Anne, anne, demiş, tarağını verde bir az da ben saçımı tarıyayım.

Kaynanası kızmış :

— Haydi oradan kel Kabak, demiş, ne saçın var, ne başın, hangi elinle hangi saçını tarıyacaksın?

Bu defa da tarağını vermiyerek arabasına kurulup düğün evine gitmiş. Onun arkasından kız kabakdan sıyrılarak el çırpmış. Araba, odayı yeşile boyamalarını, yeşil elbise, yeşil elbiseli kızlardan hizmetçiler getirmesini, altınları da unutmamasını emretmiş. Yine arabasına binmiş, etrafına altın saçarak düğün evine vasıl olmuş. Bu sefer bütün nazarlar kıza dikilmiş. Herkes koşmuş, karşılamışlar. Hanım, yanına oturmasını rica etmiş. Beraber oturmuşlar. Bunlar konuşa dursunlar, biz gelelim eve :

Şehzade annesinin hareketlerinden ve Kabak kızdan şüphelenmiş. Bu sefer beklemeğe karar vermiş. Annesinden tarak istediğini, annesinin vermediğini, annesinin gidince kızın silkinip kabaktan çıktığını, el çırpıp arabı getirdiğini, odayı yeşil yaptırdığını hep görmüş. Kız, elbiseleri giyip süslenince parıl parıl parlamış. Şehzade, bu manzara karşısında az kalsın kapıyı iterek koşacak, ayaklarına kapanacakmış. Fakat neticeyi anlamak merakı şehzadeyi için için yediğinden bu hareketten vaz geçmiş. Kızın arabaya kurularak ihtişamla gittiğini görünce hemen odaya koşmuş, kızın arkasından uzun uzun bakmış, arabanın kaybolduğunu görünce pencereden ayrılmış. Kabağı alarak parçalamış. Bu sırada da düğün evinde hanım, kıza lakabını, mahallesini soruyormuş. Kız, bu kere de Tarakcılar mahallesinde oturduğunu, Tarakcılardan olduğunu söylemiş. Hanım yine böyle bir mahalle bulunduğunu hatırlıyamamış. Kız :

— Olabilirya efendim, demiş, sizin hatırlıyamadığınız adi, fakir mahallelerden biridir.

Bir saat evvel müsaade alarak arabaya atlamış. Konağa gelmiş. Arabı çağırarak bütün tezyinatı bozdurmuş. Kabağı sakladığı yere gitmiş, fakat onu bulamamış. Onun için :

— Ay kabağım, ay kabağım, diye dönmeğe başlamış. Yüklükte olan şehzade meydana çıkarak :

— Kabağınız burada efendim, demiş.

Kız şaşırmış. Sarmaş dolaş olmuşlar. Kız :

— Fakat kabağımı kırmasaydınız çok iyi ederdiniz, demiş. Ben çoktan bu kabaktan çıkacaktım, fakat annen beni hakir görüyor «haydi oradan kel kabak, kel kabak» diyordu. Bunun için çıkmıyordum.

Bir az sonra hanım gelince, kız saklanmış.

Hanım, odadan girer girmez yine eski nakaratına başlamış :

— Ah oğlum, bu Kabağı aldında başını ateşlere yakdın, ben bu gün öyle bir dünya güzeli gördüm ki... demiş.

Şehzade, hangi mahalleden olduğunu sorunca, annesi, Tarakcılar mahallesinden, Tarakcılardan olduğunu söylemiş.

Şehzade yükü açarak kızı çıkarmış :

— Anne, gördüğün kız bu mudur, diye sormuş.

Hanım, kızı tanımış. Onlar da sarılışmışlar. O günden itibaren düğün hazırlıklarına başlanmış. Nihayet herkese parmak ısırtacak surette kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına... Biz çıkalım kerevente.

ALLAH VERGİSİ

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir padişahın üç kızı varmış. padişah bir gün en büyük kızını yanına çağırmış :

— Kızım, demiş, sana bir sual soracağım, bana doğru cevap ver. Allah vergisi mi vergidir, yoksa padişah vergisi mi ?

Böylece hiç tereddüt etmeden :

— Babacığım, diye cevap vermiş, Allah vergisi de vergidir ama, ille padişah vergisi...

Bu cevap padişahın hoşuna gitmiş :

— Memnun oldum kızım, demiş, seni büyük vezirimin oğluna verdim. Haydi git, düğününüz yapılsın.

Aradan bir müddet geçdikten sonra padişah bu sefer ortanca kızını çağırmış. Ona da :

— Söyle bakalım kızım, demiş, Allah vergisi mi vergidir, yoksa padişah vergisi mi ?

Ortanca kız da hiç düşünmeden, ablası gibi :

— Elbette padişah vergisi vergidir babacığım, diye cevap vermiş. Bu cevabda padişahın hoşuna gitmiş. Ona :

— Haydi, demiş, seni de küçük vezirimin oğluna verdim. Git düğününüz yapılsın.

Gene aradan uzun bir zaman geçtikten sonra padişah bu defa en küçük kızını çağırmış. Ona da ablalarına sorduğu suali tekrarlamış. Küçük kız bir az düşünmüş. Sonra :

— İlâhi babacığım, demiş, padişah vergisi de vergidir ama, ille Allah vergisi...

Padişah, küçük kızının verdiği bu cevaba fena halde hiddetlenmiş :

— Vay utanmaz! diye bağırmış. Haydi git, ben seni evlatlıktan red ettim. Sana da Allah versin bakalım...

Zavallı kız ağlıya ağlıya saraydan çıkmış. Bir müddet dağlarda dolaştıktan sonra bir çobana rasgelmiş. Ona :

— Babacığım, demiş, kimsem yok, beni evlat olarak alır mısın ?

İyi kalbli çoban buna razı olmuş. Akşam üstü beraberce çobanın kulübesine gitmişler. O günden sonra kız kulübenin daimi adamı olmuş. Evi gibi işler görmeğe başlamış. Aradan epey bir zaman geçtikten sonra ihtiyar, bir gün kıza demiş ki :

— Allahın emrile ben seni oğluma alacağım. Razı olur musun ?

Kız razı olmuş. Fakirane bir düğün yapmışlar.

Aylar geçmiş, ihtiyar çoban bir gün hastalanarak eve gelmiş. Çok geçmeden ölmüş. Artık evi geçindirmek işi genç çobana düşüyormuş. Fakat o ailesine bakmakta güçlük çekiyormuş. Bir gün, başka yerlerde iş aramak için köyü terketmiş.

Üç arkadaş bir olmuşlar, bir memlekete gelmişler. O memleketin ahalisi susuzluktan perişan bir halde imiş. Bir tek kuyuları varmış. O kuyuya inerek su çıkarması için cesur bir adam arıyorlarmış. O adama da on altın vereceklermiş.

Genç çoban bu işi üzerine almış, kuyuya inmiş. Bir de ne görsün? Karşısında bir dev anası... Bir dizinde güzel bir kız, diğer dizinde güzel bir çocuk...

Dev, homurdanarak :

— Gel bakalım âdem oğlu, demiş, bu kız mı güzel, oğlan mı güzel, yoksa ben mi güzelim ?

Oğlan hiç düşünmeden :

— Gönül kimi severse güzel odur, diye cevap vermiş.

Dev, sualini üç defa tekrarlamış. Çoban da her seferinde aynı cevabı vermiş. Bu sefer dev :

— Âdem oğlu bildin, demiş. Dile benden ne dilersin ?

Çoban hemen :

— Evvela sağlığınızı, sonra da köyün suyunu isterim, demiş.

Dev :

— Haydi verdim, demiş, üç narı da al, git.

Çoban kuyudan çıkmış, arkadan dev de köyün suyunu salıvermiş. Çoban paraları almış, arkadaşlarından biri hiç para kazanamadığı için köye dönmeğe karar vermiş. Çoban, bununla, kazandığı paralarla beraber üç narı evine göndermiş. Kendisi de tekrar para kazanmak için başka memleketlerin yoyolunu tutmuş. Çoban gide dursun... Biz gelelim çobanın evine: Paralarla narları çobanın arkadaşı eve bırakmış. Kız da o gün tesadüfen çok hararetli imiş. Narların bir tanesini yemeğe karar vermiş. Narı kesmiş. Bir de ne baksın? Narın her tanesi misli görülmemiş kıymette birer pırlanta değil mi? Sevinerek doğru annesinin yanına gitmiş. Nar tanesinin birini annesinin eline vererek hemen kuyumculara göndermiş:

— Bu pırlantayı, on katır yükü altın kim verirse ona verirsin, demiş.

Kadın, pırlantayı kuyumculara göstermiş. Nihayet istedikleri fiata bir kuyumcu satın almış. Kadıncağaz, altın yüklerini kulübeye getirmiş.

Kız, hemen zamanın en büyük mimarlarını çağırtmış. Onlara, padişahın sarayının yanında, onunkini kümes gibi bırakacak bir saray inşa etmelerini söylemiş. Mimarlar sarayı az bir zaman içinde meydana çıkarmışlar. Kız da kulübeyi yıktırmış. Saraya geçmişler. Sultan hanımın emrile sarayın önünden her geçen yolcu yemeğe alıkonuluyor, üstelik bahşiş de veriliyormuş. Büylece sarayın adı dillere destan olmuş.

Derken seneler geçmiş.

Bir gün sultan hanım pencereden bakarken kulübenîn yerinde birinin ağladığını görmüş. Dikkatle bakınca bunun kendi kocası olduğunu anlamış. Hemen adamlarına emir vererek, korkutmadan içeri almalarını, temizleyip yemek yedirdikten sonra yanına çıkarmalarını söylemiş.

Temizlendikten sonra karnı da doyan adam, sultan hanımın yanına korka korka çıkmış. Bir de bakmış ki, karşısında mükellef kürkler içinde annesi oturuyor... Hemen koşarak elini öpmüş; diğer tarafta da karısını görünce hemen ona koşmuş, birbirlerine sarılmışlar. Oğlan, bu sarayda ne işleri olduğunu sormuş. Onlar da nar hikâyesini anlatmışlar. Oğlan çok memnun olmuş. Mesud bir hayat yaşamağa başlamışlar.

Sarayın medhini işiten padişah, bir derviş kıyafetine girerek, lalasile beraber sarayı görmeğe gelmiş. Uzaktan lalayı tanıyan sultan, yanındakinin de babası olduğu anlayınca hemen en güzel sofra takımını hazırlatmış.

Saraya derviş kılığile misafir gelen padişah, sofranın güzelliğine hayran olmuş. Yemek yenmiş, kahveler içilmiş. Fakat padişah, bir türlü kimin sarayı olduğununu sormağa cesaret edemiyormuş. Nihayet gitmek için müsaade istemiş. Fakat ev sahibi olan çoban:

(Devamı var)

Naki Tezel